

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО
БУДІВНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**ПРАВОВА КУЛЬТУРА І ГРОМАДЯНСЬКЕ
СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ:
СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**Матеріали міжнародної наукової конференції
м. Харків, 12 жовтня 2007 р.**

Харків
«Право»
2007

*Битяк Ю. П., докт. юрид. наук, проф.,
директор НДІ державного будівництва
та місцевого самоврядування АПРН
України*

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ (ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ)

Відповідальність владних інституцій перед особою і особою перед державою — важливі складові розвитку держави, оскільки забезпечення моральних засад в діяльності представників влади, у відносинах з громадянами забезпечує реальне існування етичних цінностей у політиці і праві. Держава, через створені інституції, виконує законодавчі (нормотворчі), правозахисні і правоохоронні функції, а тому підвищення рівня культури державних структур — це не лише прийняття законів та інших нормативно-правових актів, а і їх реалізація у відповідності з визначеним механізмом та дотриманням вимог Конституції щодо захисту прав і свобод людини і громадянина.

Правова культура — це система і результат найскладніших соціально-правових відносин між державою і суспільством. Низька правова культура визначає мотивацію, інтереси, поведінки суб'єктів влади, що веде до втрати довіри громадян до влади.

На жаль, практика державотворення та державної діяльності України показує, що держава і суспільство не володіють необхідним рівнем не лише правової, а й загальної культури, який би відповідав сучасним вимогам. Тому на сьогоднішній день актуальним завданням є підвищення рівня загальної і правової культури державних інституцій, державних закладів, організацій, державних службовців. Необхідність присутності у політиків, державних службовців, службовців органів місцевого самоврядування сучасної правової культури пов'язана з завданнями поставленими Конституцією України — забезпечення конституційних прав і свобод громадян. Конституційні положення спрямовані на забезпечення верховенства права і законності, правопорядку в суспільстві, створюють базу для реального здійснення юридичних гарантій прав особистості.

Підвищення правової культури, правосвідомості, забезпечення належної поведінки державних службовців у стосунках з фізичними і юридичними особами безпосередньо пов'язується з гарантіями щодо конституційних прав і свобод громадян, вимагає знань законодавства та точного і безумовного його виконання. Показником правосвідомості державних службовців, які досить часто у своїй діяльності застосовують правові норми, особистий розсуд, є те, як вони їх використовують, яку мають правову підготовку.

Правова культура є частиною культури суспільства, яка створювалася поступовим, спадкоємним суспільним розвитком, працею змінюючих одне одного поколінь, їх діяльністю і досвідом. Діяльність державних службовців базується на загальних моральних і правових принципах справедливості, гуманізму, законності, гласності, неупередженості, незалежності, добросовісності та ін. Ці принципи об'єднують моральні норми поведінки у відповідній сфері суспільного життя чи діяльності і є загальними для всього суспільства, кожного громадянина. Особливо важливим є їх дотримання державними службовцями, які виконують свої обов'язки та реалізують права від імені держави, органу, який вони представляють, через їх дії та рішення вирішуються потреби (запити) інших людей. Дії та рішення державних службовців повинні відповідати закону і вимогам моральних принципів суспільства. Вони безпосередньо пов'язані з реалізацією владних повноважень, а тому мають здійснюватися в межах законності, неприпустимості порушення меж компетенції при виконанні своїх службових обов'язків. Разом з тим, поведінка державних службовців і поза межами службової діяльності, в побуті має свідчити про їх високу особисту культуру, яка включає рівень знань і професіоналізму, особисті переконання, навички і вміння, здібності, здатність до самовиховання і самовдосконалення, світогляд, правову культуру, коли інтелектуальний рівень пов'язується з високорозвиненою моральною і естетичною культурою. Йдеться про професійну компетентність спеціаліста на теоретичному і практичному рівнях.

Етичні засади діяльності державного службовця — це ті моральні й правові (юридичні) вимоги, які ставляться до особи, що претендує на зайняття посади державного службовця та до державного службовця у процесі виконання ним завдань і функцій держави, її органів. Визначення та закріплення в чинному законо-

давстві основних вимог до поведінки службовців має важливе значення для підвищення авторитету державної служби, зміцнення репутації державного службовця, підтримання його честі й гідності, посилення вимог до його діяльності.

Конкретні вимоги до державних службовців залежать від органу, в якому здійснюється служба, характеру виконуваної роботи. Але безумовним є те, що низка вимог до державних службовців та їх поведінки мають загальний характер, стосуються всіх осіб, які перебувають на державній службі. Серед таких можна назвати: відданість народу України; пріоритет інтересів держави, прав і свобод людини і громадянина перед особистими або корпоративними; професіоналізм, досвід та навички, необхідні для успішного виконання службових завдань і функцій; вміння на практиці застосовувати досягнення сучасної науки управління; добросовісність, ввічливість, коректність, шанобливе ставлення до громадян, підлеглих і керівників; висока загальна, правова культура та культура спілкування; високі моральні якості; знання справи, адміністративні (управлінські) здібності; вміння оцінювати працю інших працівників, заохочувати, притягувати до себе людей своїми знаннями і поведінкою; уникати дій, які можуть свідчити про прихильність до окремих осіб, утримуватись від політичної діяльності у формі політичних заяв і акцій, висловлення ставлення до певних політичних партій або рухів; уникати створення конфліктних ситуацій, а в разі виникнення негайно їх усувати; вміння налагодити належний контроль за роботою підлеглих та ін. Важливе значення для державного службовця мають питання особистої правової та моральної відповідальності, вміння налагодити нормальний психологічний клімат у колективі, культура мови, діловодства тощо.

Доцільно зауважити, що і після припинення державної служби у державного службовця, в певних випадках, залишаються правовідносини з органом, в якому службовець працював. Це, зокрема, стосується “вищого” корпусу державних службовців. У зв’язку з цим виникає ще одна група відносин державного службовця щодо етичних правил — відносини з органом, в якому службовець проходив службу. У чинному законодавстві про етичний бік відносин з органом, в якому службовець працював після закінчення служби, нічого не сказано, хоча у деяких випадках колишній службовець має дотримуватися правил поведінки на дер-

жавній службі і моралі. Зокрема дотримання таємниці державної та приватної інформації, відносини з колишніми колегами по роботі, зайняття діяльністю, яка може призвести до конфлікту або створити конфліктну ситуацію з органом, в якому службовець працював, використання інформації, яка була отримана під час перебування на службі, але не стала відомою громадськості, консультування відносно міністерства чи іншого центрального або місцевого органу влади стосовно питань, які входили до повноважень службовця, та ін. На наш погляд, питання відносин певних груп державних службовців з органом, в якому вони працювали, та їх поведінки мають бути законодавчо врегульовані. Доцільно визначити термін, протягом якого колишні службовці не вправі здійснювати певні дії, та визначити відповідальність за їх вчинення.

Створення сучасної, цілісної державної служби є одним із пріоритетних напрямів адміністративної реформи. Законодавчо мають бути закріплені не лише конкретні правові норми, пов'язані зі службовою діяльністю, а й визначено моральні межі, які державних службовець не може порушувати, моральні орієнтири службової поведінки державного службовця. Реформа державної служби обумовлюється як проведенням адміністративної реформи, соціально-економічними змінами, так і потребами державного управління, тим станом законодавчого регулювання, який є на сьогоднішній день. Виміром рівня правової культури державних службовців має стати відповідальність за свої дії, вміння погоджувати інтереси різних суб'єктів, вирішувати конфліктні ситуації, ефективно захищати права і свободи громадян та створювати можливості по їх реалізації.

Підвищення рівня загальної і правової культури державних службовців, удосконалення адміністративно-правових і організаційних засобів припинення і попередження корупції в органах виконавчої влади, їх апараті, апараті органів місцевого самоврядування сприятиме не лише забезпеченню прав і свобод особи, покращенню діяльності відповідних органів і їх службовців, а й розвитку ринкової економіки (ринкових відносин), підвищенню авторитету державних органів та державної служби, авторитету нашої держави у світовому співтоваристві.